

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov: Sistematični teoretični pregled

Ema Šumenjak in Tinkara Pavšič Mrevlje

Namen prispevka:

Intimnopartnerski umor (IPU) je pereč problem, saj predstavlja skoraj vsak sedmi umor na svetu (Stöckl idr., 2013). Psihološke vsebine, ki se konsistentno pojavljajo v literaturi o storilcih intimnopartnerskih umorov, so otroštvo storilcev, motivi, čustvovanje, duševno zdravje in dinamika odnosa med storilcem in žrtvijo. Psiholoških raziskav izključno na to temo ni, manjka pa tudi pregled študij, ki vsaj delno vključujejo psihološke karakteristike IPU.

Metode:

Sistematični pregled literature smo izvedli z metodo PRISMA in iskanjem v podatkovnih bazah Scopus in PsycARTICLES. Identificirali smo 11 študij, ustreznih za analizo.

Ugotovitve:

Sinteza pregledanih študij kaže, da zloraba v otroštvu ni povezana z IPU in da je otroštvo storilcev IPU razmeroma konvencionalno. IPU se kaže kot čustvene in ne praktične narave, avtorji pa so kot najpogostejši motiv identificirali prekinitve zveze oziroma namen prekinitve zveze. Študije poročajo o pomembnem deležu storilcev IPU, ki imajo duševne motnje, vendar odstotki med študijami zelo nihajo. Neenotni so tudi rezultati glede predhodnega nasilja v razmerju – nekateri poročajo o storilcih, ki so pred umorom izvajali nasilje nad svojo intimno partnerko, drugi pa, da takega nasilja ni bilo.

Omejitve/uporabnost raziskave:

Članek daje vpogled v do sedaj znane psihološke značilnosti storilcev IPU, kar lahko služi kot podlaga za prihodnje raziskovanje. V prispevku so poudarjene pomanjkljivosti raziskav in predlagane raziskovalne vsebine za premostitev le-teh.

Izvirnost/pomembnost prispevka:

Prispevek je izviren, saj se je večina sistematičnih pregledov tematike IPU do sedaj osredotočala na bolj očitne dejavnike tveganja za IPU, ki so širši od psiholoških.

Ključne besede: intimnopartnerski umor, storilci, psihologija, motivi, otroštvo, čustvovanje

UDK: 343.611

Psychological Characteristics of Perpetrators of Intimate Partner Homicide: A Systematic Theoretical Review

Purpose:

Intimate-partner homicide (IPH) is a pressing problem worldwide, with almost one in seven murders in the world involving the murder of an intimate partner (Stöckl et al., 2013). The psychological contents that consistently appear in the literature on perpetrators of intimate partner homicides are the childhood of IPH perpetrators, motives, emotions, mental health, and the dynamics of the perpetrator-victim relationship. However, what is missing is a review that would coherently combine the psychological characteristics of the perpetrators of intimate partner murders.

Design/Methods/Approach:

The systematic literature review was conducted with the PRISMA method. By searching the Scopus and PsycARTICLES databases, we identified 11 studies suitable for analysis.

Findings:

The synthesis of these studies shows that childhood abuse is not related to IPH and that the childhood of IPH perpetrators is relatively conventional. The authors found that IPH is emotional rather than practical in its nature, and that the most common motive is separation or the intent of separation. The studies report a significant percentage of IPH perpetrators who have mental disorders, but these percentages fluctuate widely between studies. Different findings were also reported about the history of relationship violence, with some reporting about IPH perpetrators who committed violence against their intimate partner before the murder, while others report that there was none.

Research Limitations/Implications:

The paper offers an insight into the known psychological characteristic of IPH perpetrators, which can be used as a basis for future research. The article highlights the shortcomings of the research and suggests research topics for overcoming them.

Originality/Value:

The paper is original as most studies on IPH have so far focused on more manifest IPH risk factors, Psychological being only one of them.

Keywords: intimate-partner homicide, perpetrators, psychology, motives, childhood, emotions

UDC: 343.611

1 UVOD

Intimnopartnerski umori (IPU) so resen problem po vsem svetu, saj po ugotovitvah sistematičnega pregleda objavljenih dokazov in raziskav 169 državnih statističnih uradov predstavljajo približno 13,5 % umorov. Delež žensk, ki jih je umoril partner (38,6 %), je šestkrat večji od deleža moških, ki jih umori intimna partnerica (6,3 %), kar odraža razlike med spoloma (Stöckl idr., 2013). Kvisto (2015) povzema, da so starejši opisi IPU poudarjali skupne značilnosti tistih, ki so zagrešili kazniva dejanja, novejša prizadevanja pa so se osredotočila na prepoznavanje splošnih dejavnikov tveganja za IPU in dejavnikov, ki razlikujejo intimnopartnersko nasilje s smrtnim izidom oziroma brez le tega.

Študije, ki proučujejo dejavnike tveganja za IPU, poudarjajo storilčevo starost, izobrazbo, status zaposlitve, predhodno intimnopartnersko nasilje, uživanje drog in alkohola, metodo (npr. strel s pištolo, zadavitev) in kraj umora (Belfrage in Rying, 2004; Matias idr., 2020; Spencer in Stith, 2020) ter se psihološkim značilnostim storilcev poglobljeno ne posvečajo. Vpogled v psihologijo storilcev IPU bi nam dal kompleksnejšo, predvsem pa bolj celostno sliko o psihičnih procesih, ki se odvijajo v času pred umorom. Prispeval bi tudi k razumevanju sprožilcev, s katerimi se storilec ne zmore oz. ne zna spoprijeti, zaradi česar pride do eskalacije in umora. Psihološke vsebine pri storilcih IPU so običajno proučevane skupaj z drugimi, bolj očitnimi in socialnimi dejavniki (npr. zaposlitev, odvisnost od substanc). Pričujoči pregled prikazuje vse psihološke značilnosti storilcev IPU, ki jih omenja literatura. V tem kontekstu smo obravnavali otroštvo storilcev IPU, njihovo naravo čustvovanja, motive za umor, vedenjske vzorce, duševno zdravje in dinamiko razmerja.

2 NAMEN PRISPEVKA

Večina študij na področju IPU se osredotoča na prepoznavanje dejavnikov tveganja za IPU, kar vključuje sociodemografske značilnosti, značilnosti umora in značilnosti storilca (npr. Cunha in Gonçalves, 2019; Häggström in Petersson, 2012; Matias idr., 2020). Študije, ki bi bile izključno usmerjene na razumevanje psihologije IPU, so redke oziroma jih ni. Psihološke vsebine, obravnavane pri širše zastavljenih raziskavah, so duševno zdravje, dinamika razmerja med storilcem in žrtvijo, motivi za umor, čustvovanje in otroštvo storilcev IPU. S pregledom literature bomo zapolnili vrzel in na enem mestu zaobjeli vse psihološke vsebine naenkrat. IPU je v večini študij obravnavan kot moški pojav, če pa se pokažejo značilnosti storilcev, ki se po spolu razlikujejo, bo to tudi poudarjeno.

3 STORILCI INTIMNOPARTNERSKIH UMOROV

Intimnopartnerski umor je nameren uboj sedanjega ali nekdanjega intimnega partnerja (Kvisto, 2015). Definicija je skladna s tisto, ki sta jo predlagala Carach in

James (1998), ki sta IPU opredelila kot umor, ki vključuje zakonce, bivše zakonce, tiste v trenutnih ali nekdanjih »de facto« razmerjih, fante, dekleta ali partnerje v istospolnih razmerjih. Z drugimi besedami, vsa razmerja, kjer je osnovna dinamika podobna. Večina žrtev IPU je žensk (Caman idr., 2016), zato tudi večina raziskav obravnava moške storilce (npr. Dobash in Dobash, 2011; 2015; Häggström in Petersson, 2012). V nadaljevanju poudarjamo najpogosteje proučevane lastnosti le teh.

3.1 Otroštvo storilcev intimnopartnerskih umorov

Poznavanje zgodnjega otroštva je pomembno zato, ker izkušnje posameznika znotraj družine in z drugimi skrbniki nudijo pomembno okolje za učenje različnih stališč, usmeritev in vedenj, in sicer skozi opazovanje vedenja drugih – zlasti staršev in odraslih skrbnikov – ter z interakcijo z drugimi znotraj tega okolja (Dobash in Dobash, 2015). Večina storilcev IPU ima bolj konvencionalno ozadje¹ kot storilci v primerih poskusa umora in storilci zlorab (Adams, 2007). Verjetnost, da so storilci IPU v otroštvu doživeli in/ali bili priča nasilju, je majhna (Cunha in Gonçalves, 2019). Sklepa se, da so moški, ki so ubili partnerko, bolj socialno povezani in bolj konformni (Thomas idr., 2011). Vsekakor pa travmatske zgodovine ni mogoče zanikati, saj kaže, da je bila v otroštvu zlorabljena približno četrtnina moških storilcev IPU (Kvisto, 2015).

3.2 Motiv za umor

Skoraj v polovici primerov je IPU vezan na prekinitev partnerske zveze (Belfrage in Rying, 2004). Tveganje se poveča takoj, ko v odnosu nastane konflikt, še posebej, če konflikt vodi do razhoda (Kropp idr., 2008, citirano v Häggström in Petersson, 2012). Kvisto (2015) piše, da so podobno pokazale že mnoge starejše študije. Pri storilcih IPU ni mogoče spregledati nekaterih psiholoških karakteristik, vezanih na odnos, kot so posesivnost, ljubosumje in občutek lastništva (Dobash in Dobash, 2011).

3.3 Duševno zdravje

Duševne motnje so med storilci IPU pogoste (Belfrage in Rying, 2004). Pri skoraj 80 % storilcev je mogoče prepoznati duševno motnjo (Häggström in Petersson, 2012). Večinoma gre za diagnozo disforične motnje (tj. depresije) ali mejno osebno motnjo, ki se kaže v lastnostih, kot so agresivnost, impulzivnost in strah pred zapustitvijo. Prav strah pred zapustitvijo pogosto povzroči čustveno nestabilnost in depresivnost, to pa lahko vodi do samopoškodovalnega vedenja, na primer do poskusa samomora. Samomorilne misli so glavni dejavnik tveganja za intimnopartnersko nasilje na splošno in za IPU (Belfrage in Rying, 2004).

¹ Adams (2007) ugotavlja, da imajo storilci IPU v poklicnem smislu bolj konvencionalno ozadje v primerjavi s storilci v primerih poskusa umora in zlorab. Čeprav je imela tretjina morilcev vsaj eno preteklo obtožbo, jih je bilo samo 16 % opisanih kot »poklicni kriminalci«; 48 % jih je končalo srednjo šolo, 87 % jih ima strokovno službo in 13 % beloovratniško službo.

Kvisto (2015) povzema, da raziskave, ki preučujejo psihopatologijo in motnje osebnosti pri storilcih IPU, le te običajno umeščajo v sredino psihopatološkega kontinuuma med morilci drugih družinskih člankov, ki so nagnjeni k večji patologiji, in storilci drugih vrst umorov, ki so nagnjeni k manjši patologiji. Področje potrebuje dodatno raziskovanje, saj so zaključki nekaterih študij skoraj nasprotni: za ženske in moške storilce IPU naj težave z duševnim zdravjem sploh ne bi bile značilne (Caman idr., 2016). Izjema so zlorabe substanc. Več kot tretjina storilcev IPU ima težave z odvisnostjo od alkohola (Dobash in Dobash, 2015). Čeprav so bile pri nekaterih moških v življenju prisotne tudi prepovedane droge (15 %), je bil problem večinoma alkohol (Dobash in Dobash, 2015). Večina storilcev IPU, kljub na splošno visoki stopnji zlorabe substanc, v času umora ni bila pod njihovim vplivom (Kvisto, 2015).

3.4 Dinamika razmerja med storilcem in žrtvijo

Intimnopartnerski umor je pogosto posledica zgodovine nasilja in zlorablajoče dinamike znotraj para (Matias idr., 2020). Grožnje z umorom ali samomorom in uporaba orožja v letu pred dogodkom lahko nakazujejo določeno stopnjo načrtovanja storilca, kar pa je v nasprotju s splošnim stališčem o IPU kot spontanem zločinu iz strasti ali naključnem oz. nepredvidljivem dogodku (Cunha in Gonçalves, 2019). Dinamika dogodkov, ki peljejo od konflikta do umora, je kompleksna. Kot že omenjeno, čustveno nabiti konflikti, ki jih aktivirajo posesivnost, ljubosumje, nezvestoba (resnična ali namišljena) in razhod ali želja po razhodu, so posebej pomembni (Dobash in Dobash, 2015). Daly in Wilson (1988) poudarjata pomen ljubosumja, posesivnosti in nadzora moškega pri umoru ženskih partnerk. Predlagala sta izraz »moška spolna lastnina« (ang. *male sexual proprietariness*), da bi s tem označila razmišljanje in dejanja moških, ki se odražajo v ljubosumju in posesivnosti.

4 METODA RAZISKOVANJA

Sistem poročanja PRISMA (ang. *The Preferred Reporting Items for Systematic Reviews and Meta-Analyses*) je bil objavljen leta 2009, da bi sistematičnim pregledovalcem pomagal pregledno poročati, zakaj je bil pregled opravljen, kaj so avtorji naredili in kaj so ugotovili. PRISMA 2020 vsebuje posodobljene smernice za poročanje za sistematične preglede, ki odražajo napredek v metodah za identifikacijo, izbiro, oceno in sintezo študij (Page idr., 2021). Teh smernic smo se držali v pričujočem sistematičnem pregledu, v pomoč nam je bil »PRISMA checklist«.

4.1 Baze iskanja in iskalni niz

Članke za sistematični pregled smo iskali v podatkovnih bazah Scopus in PscARTICLES. Maja 2021 smo sprva pregledali bazi Scopus in Web of Science, da smo se seznanili s tematiko, pregledali nekaj člankov in pogledali, kako bazi funkcionirata. Nato smo bazi ponovno pregledali julija 2021, tokrat z izbranim iskalnim nizom. Naleteli smo na težavo, saj baza Web of Science ni delovala

(člankov ni bilo mogoče izvoziti), zato smo se odločili za alternativno bazo PsycARTICLES. Naš iskalni niz je bil sestavljen iz dveh ključnih konceptov – psihologija in intimnopartnerski umori. Ključne besede, ki smo jih vpisali v iskalne nize v podatkovnih bazah, so predstavljene v tabeli 1.

psihološke značilnosti	intimnopartnerski umori
personality*	»intimate partner homicide«
psychology*	»intimate partner murder«
»mental health«	»spousal homicide«
»mental illness«	»spousal murder«
»mental disorders*«	femicide
psychiatry*	

Tabela 1:
Ključne besede, ki so sestavljale naš iskalni niz v podatkovnih bazah Scopus in PsycARTICLES

Opomba: Izrazi so zapisani v angleščini, saj sta Scopus in PsycARTICLES tuji podatkovni bazi.

V iskalni niz nismo zapisali psihološke značilnosti (ang. *psychological characteristics/traits*) ali osebne lastnosti (ang. *personal characteristics/traits*), saj po pregledu literature na to tematiko nismo našli člankov, ki bi se osredotočali specifično na psihološke značilnosti storilcev IPU oziroma avtorji raziskav zanje uporabljajo različna poimenovanja (npr. karakteristike storilcev IPU) ali so vključene v druge značilnosti storilcev (npr. psihosocialne značilnosti). Več zadetkov smo dobili z obširnejšima pojmom, kot sta osebnost (ang. *personality*) in psihologija (ang. *psychology*), saj je bila v primeru irelevantnosti še vedno možnost izključitve članka. Vključili smo tudi različne izraze za duševne motnje ter različna poimenovanja IPU, saj je pregled literature pokazal, da se na tem področju pojavlja veliko sinonimov.

4.2 Vključitveni in izključitveni kriteriji

Študije, ki smo jih vključili v sistematični pregled, temeljijo na naslednjih vključitvenih kriterijih: 1) dostopne morajo biti v angleškem jeziku, 2) študija mora biti znanstveni članek, 3) omenjene morajo biti psihološke značilnosti storilcev IPU, 4) študija se nanaša na moške in/ali ženske storilke IPU (spol ni bil pomemben), 5) v študiji je šlo za umor ali za poskus umora. Študij v sistematični pregled nismo vključili na podlagi naslednjih izključitvenih kriterijev: 1) študija ni bila empirične narave (npr. pregledni članek, poglavje iz knjige, študija primera), 2) študija je vsebovala zgolj značilnosti umora samega (npr. kraj, način umora ipd.) ali sociodemografske značilnosti, 3) študija je preučevala storilce IPU v

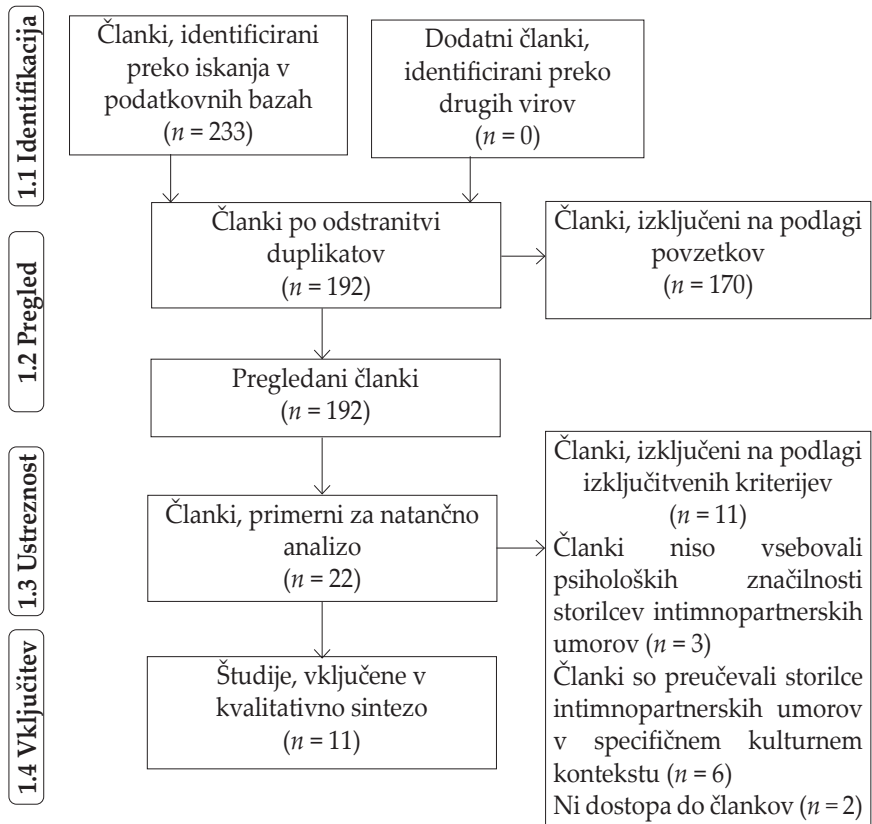
specifičnem kulturnem kontekstu (avtorji so se osredotočali na specifične lastnosti storilcev, ki so pogojene s kulturo).

4.3 Izbor študij

Navedeni iskalni niz smo uporabili v obeh podatkovnih bazah – Scopus in PsycARTICLES, nato smo identificirane članke izvozili in jih združili v programu Excel. Najprej smo izločili dvojnike (tiste, ki so bili po naslovih in DOI identificirani v obeh podatkovnih bazah), v naslednjem koraku smo članke izločili najprej po ustreznosti naslova, nato po vsebini povzetkov. Med preostalimi članki smo izločili še tiste, ki niso ustrezali kriterijem, in končni nabor vključili v sistematični pregled.

Vseh člankov, identificiranih z iskanjem v podatkovnih bazah Scopus in PsycARTICLES, je bilo 223. Po odstranitvi dvojnikov in pregledu naslovov, povzetkov in celotnega besedila nam je ostalo 22 takih, ki so bili primerni za natančnejšo analizo na podlagi pregleda celotnega besedila. Na podlagi preostalih izključitvenih kriterijev jih je za kvalitativno analizo ostalo 11. Izključili smo članke, ki niso vsebovali psiholoških značilnosti storilcev IPU, članke, ki so preučevali značilnosti IPU v specifičnem kulturnem kontekstu in članke, do katerih nismo imeli dostopa. Podrobnosti procesa izbora so predstavljene na sliki 1.

Slika 1: Prikaz procesa izbora študij v obliki diagrama PRISMA.

5 REZULTATI

Študije ($n = 11$), vključene v sistematični teoretični pregled, so bile objavljene med letoma 2008 in 2021 in so relativno nove. Zanje je značilna nacionalna pestrost, saj izhajajo iz sedmih različnih držav (Izrael, Južna Afrika, Združeno kraljestvo, Finska, ZDA in Italija) in s tem vzorec storilcev IPU ni omejen samo na eno državo.

Pri skoraj polovici študij ($n = 5$) podatkov o starosti udeležencev ni bilo na voljo, pri ostalih se je povprečna starost gibala od 37,00 do 46,87 let, standardni odklon pa od 0,40 do 17,11 (le pri eni študiji je bil zelo nizek – 0,40, pri vseh ostalih pa višji od 9,10). Storilci IPU tako spadajo v zgornjo polovico zgodnje odrasle dobe in spodnjo polovico srednje odrasle dobe.

Dobra polovica študij ($n = 6$) je raziskovala izključno moške storilce IPU, pri eni študiji podatka o spolu ni bilo, pri preostalih študijah ($n = 4$) pa je bil vzorec žensk v manjšini, zajemal je od 11 % do 19 % vzorca. To je skladno z ugotovitvami, da je IPU obravnavan predvsem kot moški pojav (Caman idr., 2016).

Večina študij, ki smo jih vključili v sistematični teoretični pregled, je kot raziskovalno metodo uporabila retrospektivni pregled primerov ($n = 6$) ali je le-tega kombinirala z drugimi metodami ($n = 4$). Retrospektivne študije uporabljajo že obstoječe podatke, ki so bili zabeleženi zaradi razlogov, ki niso povezani z dotično raziskavo (Hess, 2004). Študije, izbrane za namen našega sistematičnega teoretičnega pregleda, so podatke pridobile iz institucionalnih evidenc zapornikov, policijskih poročil, zapisov strokovnjakov, ki so bili vključeni v obravnavo storilca in žrtve, psihiatričnih poročil in intervjujev prijateljev, družinskih članov in sodelavcev storilca. Ostale študije so uporabile polstrukturirani intervju ($n = 1$) ali so ga kombinirale z retrospektivnim pregledom primerov ($n = 2$).

Cilji študij so bili različni, vendar jih smiselno lahko razdelimo na štiri področja: primerjava smrtonosnega in nesmrtonosnega nasilja nad intimno partnerko, primerjava značilnosti storilcev IPU in storilcev drugih umorov, ugotavljanje dejavnikov tveganja za IPU ter ugotavljanje morebitnih razlik med storilci in storilkami IPU.

5.1 Otroštvo storilcev intimnopartnerskih umorov

Otroštvo storilcev IPU je bilo bolj konvencionalno v primerjavi s storilci intimnopartnerskega nasilja. Slednji so pogosteje prihajali iz družin, v katerih je imel oče težave z alkoholom in je fizično zlorabljal njih in njihovo mamo. Storilci IPU so pogosteje odraščali v družinah, kjer je bila mama gospodinja, oče pa je imel kvalificirano ali beloovratniško službo (Dobash idr., 2007). Podobno ugotavljajo Thomas in drugi (2011), ki navajajo, da so v primerjavi s storilci drugih vrst umorov storilci IPU konformni, kar se kaže kot večja težnja k poroki in zaposlitvi.

Vendar rezultati študij niso enotni. Na eni strani kažejo, da viktimizacija niti v otroštvu niti v odrasli dobi ni povezana z IPU (Weizmann-Henelius idr., 2012). Pravzaprav je dejstvo, da so bili storilci priča nasilju v družini, zmanjšalo verjetnost za IPU, tako za moške kot za ženske storilke. Podobno ugotavljajo Valabdass in drugi (2021), ki navajajo, da je samo 10 % storilcev IPU poročalo o travmi v otroštvu. Po drugi strani pa so npr. Elisha in drugi (2010) prišli do zaključkov, da nekatere izkušnje iz otroštva povečujejo možnost za storitev IPU.

Med njimi so zanemarjanje, zloraba, zapustitev in pomanjkanje meja. Tudi Cheng in Jaffe (2021) poročata, da so bili depresivni storilci IPU v otroštvu pogosteje zlorabljeni ali priča družinskemu nasilju v primerjavi z nedeprativnimi storilci

5.2 Motiv za umor in čustvovanje

Thomas in drugi (2011) ugotavljajo, da je v primerjavi s storilci drugih vrst umorov motivacija storilcev IPU čustvene (npr. bes) in ne praktične narave. Večina primerov IPU se zgodi ob namenu ženske, da zapusti moškega in prekine zvezo (Goussinsky in Yassour-Borochowitz, 2012), pogosti motivi pa so tudi nezvestoba in razhod ter (posledični) bes (Valabdass, 2021). V študiji Zara in drugi (2019) je v 30,5 % primerov šlo za umor iz strasti, v 22 % primerov za družinske težave, v 7,3 % primerov pa je bila žrtev ubita po dramatičnem prepiru s storilcem, ki je izgubil nadzor in se odzval s smrtonosnim besom. Tudi Goussinsky in Yassour-Borochowitz (2012) poročata o podobnem, saj so skoraj vsi intervjuvanci v njuni študiji umor opisali kot začasno norost in izgubo nadzora.

Čeprav npr. Weizmann-Henelius in drugi (2012) ugotavljajo, da bes zmanjšuje verjetnost za IPU v primerjavi z drugimi vrstami umorov, so negativna čustva pri storilcih IPU pogosta. Elisha in drugi (2010) poudarjajo jezo, sovražnost, samopomilovanje, odtujenost in socialno izolacijo. Pri skupini depresivnih storilcev IPU je pogosteje izraženo seksualno ljubosumje in obsesivno vedenje (Cheng in Jaffe, 2021). O izraziti jezi – morda je ustrežnejše govoriti o besu – govori tudi podatek o pogosti pretirani uporabi sile oz. orožja pri umoru (ang. *overkill*), in sicer pri 52,1 % žrtev IPU (Zara idr., 2019). Čezmerna sila je značilna pri intenzivni jezi visoko patoloških moških (36 % primerov IPU; Dixon idr., 2008).

5.3 Duševno zdravje

Thomas in drugi (2011) poročajo, da so pri populaciji storilcev IPU duševne motnje pogostejše kot pri storilcih drugih vrst umorov. Študija Valabdass in drugi (2021) je pokazala, da je bilo 20 % storilcev diagnosticiranih z duševno boleznijo pred IPU, v času IPU pa 50 %. Prevladovali sta psihotična motnja (15 %) in motnja razpoloženja (9 %), 18 % storilcev, napotenih na forenzično psihiatrično opazovanje, pa je bilo zaradi duševne motnje spoznanih za neprištevne v času kaznivega dejanja.

Do nekoliko drugačnih podatkov so prišli Oram in drugi (2013), saj so ugotovili, da ima 32 % storilcev IPU diagnosticirano vseživljenjsko duševno bolezen, 20 % storilcev IPU pa je imelo simptome duševne bolezni v času umora. Morda je ob tem zgovoren podatek, da je v letu pred umorom le 14 % storilcev IPU uporabljalo storitve, vezane na duševno zdravje.

Študija Bourgeta in Gagnéja (2012) je pokazala visoko pogostost velike depresivne motnje pri moških storilcih IPU (56,7 %), pri storilkah je bila ta precej nižja (31,6 %). Za moške, ki po Dixon in drugi (2008) spadajo v kategorijo visoke psihopatologije (36 % storilcev), je značilna zgodovina depresivnega in samomorilnega vedenja. Depresivni storilci pogosteje grozijo s samomorom ali ga skušajo storiti (Cheng in Jaffe, 2021). Podatek ni zanemarljiv, saj je kombinacija

umor-samomor precej pogosta pri IPU, predvsem pri moških storilcih (Bourget in Gagné, 2012).

Neenotni so tudi podatki o zlorabi substanc. Nekatere študije namreč kažejo, da za storilce IPU zloraba substanc, sploh v času kaznivega dejanja, ni značilna (Dobash idr., 2007; Oram idr., 2013; Valabdass idr., 2021). Weizmann-Henelius in drugi (2012) celo zaključujejo, da zloraba oziroma odvisnost od drog zmanjšuje verjetnost za IPU v primerjavi z drugimi vrstami umorov. 69 % storilcev v času IPU ni bilo pod vplivom substanc (Valabdass idr., 2021) in so bili v času nasilnega dogodka redkeje pod vplivom alkohola kot storilci intimnopartnerskega nasilja (Dobash idr., 2007). Tudi tisti storilci, ki so imeli v času umora simptome duševne bolezni, so manj verjetneje zlorabljali alkohol (Oram idr., 2013). Nasprotno pa poročata dve raziskavi, in sicer, da je intoksikacija z alkoholom pri storilcih IPU pogosta (Bourget in Gagné, 2012) in da je za moške z visoko psihopatologijo (36 %) v času umora značilna uporaba substanc.

5.4 Dinamika razmerja med storilcem in žrtvijo

Rezultati posameznih študij so predstavljeni v tabeli 2, v nadaljevanju pa poudarjamo glavne zaključke. Goussinsky in Yassour-Borochowitz (2012) ugotavljata, da večina moških, ki so umorili svojo intimno partnerko, prej do nje nikoli ni bila fizično nasilna. Dobash in drugi (2007) so takih, ki pred umorom do partnerke niso bili nasilni, identificirali manj (41 %), Valabdass in drugi (2021) pa 53 %.

Prepiri, večinoma povezani s pitjem alkohola, so povečali možnosti za IPU pri obeh spolih (Weizmann-Henelius idr., 2012). Konflikt je pri storilcih IPU v primerjavi s storilci intimnopartnerskega nasilja pogosteje vključeval element posesivnosti in par je bil pogosteje ločen ali v procesu razhoda (Dobash idr., 2007). Dixon in drugi (2008) ugotavljajo, da je za moške, ki spadajo v kategorijo visoke psihopatologije (36 %), značilna visoka stopnja odvisnosti in obsedenosti s partnerko, ki se kaže z zalezovanjem, ter da se na medosebne spore odzovejo z jezo in nasiljem. Zara in drugi (2019) poročajo, da je pri IPU v 59,8 % primerov problematičen sam odnos med žrtvijo in storilcem, ki so ga poslabšale zdravstvene in ekonomske težave ter stalna konfliktnost med partnerjema. Elisha in drugi (2010) prav tako zaključujejo, da je bila pri udeležencih raziskave prisotna močna potreba po nadzoru skupaj s pretirano odvisnostjo od partnerke ali od odnosa z njo. Prav tako je bilo razvidno, da so storilci egocentrično naravnani, zaradi česar niso sposobni zaznati perspektive svoje partnerke, občutiti empatije do nje in prepoznati svoje vloge pri poslabšanju odnosa.

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov

Tabela 2: Sinteza relevantnih informacij, pridobljenih iz študij, vključenih v sistematični pregled

Avtor (leto)	Država	Značilnosti vzorca: Starost, Porazdelitev spola	Raziskovalna metoda	Glavne ugotovitve
Goussinsky, R. in Yassour-Borochowitz, D. (2012)	Izrael	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Polstrukturirani intervjuji	Večina (75 %) primerov umorov, preučenih v študiji, se je zgodila zaradi namena ženske, da zapusti moškega in prekine zvezo.
Goussinsky, R. in Yassour-Borochowitz, D. (2012)	Izrael	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Polstrukturirani intervjuji	Večina moških, ki so umorili svojo intimno partnerko, prej proti njej nikoli ni uporabila fizičnega nasilja.
Goussinsky, R. in Yassour-Borochowitz, D. (2012)	Izrael	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Polstrukturirani intervjuji	V večini primerov je bil umor intimne partnerke vnaprej načrtovan in je dozorel postopoma, dolgo pred samim umorom.
Goussinsky, R. in Yassour-Borochowitz, D. (2012)	Izrael	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Polstrukturirani intervjuji	Skoraj vsi intervjuvanci so umor opisali kot začasno norost in izgubo nadzora.
Valabdass, S. N., Subramaney, U. in Edge, A. (2021)	Južna Afrika	Starost: 18–30 let: 31 %, 31–40 let: 32 %, čez 40 let: 37 %, <i>SD</i> (ni podatka); Spol: 11 % žensk, 89 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Sociodemografski, klinični in forenzični profil obtoženih oseb: Samo 14 % obtoženih ni dokončalo srednješolske izobrazbe, 44 % obtoženih je bilo v času prekrška nezaposlenih. Študija je pokazala, da je bilo 20 % vzorca, diagnosticiranega z duševno boleznijo pred prekrškom. Samo 10 % vzorca je poročalo o otroški travmi. 37 % domnevnih storilcev je imelo forenzično zgodovino in 47 % jih je imelo zgodovino nasilnega vedenja.

Valabdass, S. N., Subramaney, U. in Edge, A. (2021)	Južna Afrika	Starost: 18–30 let: 31 %, 31–40 let: 32 %, čez 40 let: 37 %, <i>SD</i> (ni podatka); Spol: 11 % žensk, 89 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Značilnosti IPU: 46 % žrtev je ubil zakonec, 42 % žrtev je ubil zunajzakonski partner. Najpogosteje so domnevni storilci ubili intimnega partnerja v zasebnem bivališču in uporabili nož ali strelno orožje. 69 % vzorca je poročalo, da v času prekrška ni zlorabljal substanc. Študija je pokazala, da so pogosti motivi za umor bes, nezvestoba in razhod.
Valabdass, S. N., Subramaney, U. in Edge, A. (2021)	Južna Afrika	Starost: 18–30 let: 31 %, 31–40 let: 32 %, čez 40 let: 37 %, <i>SD</i> (ni podatka); Spol: 11 % žensk, 89 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Rezultati forenzičnega psihiatričnega opazovanja: 50 % vzorca je bilo v času IPU diagnosticiranih s psihiatrično motnjo. 15 % vzorca je bilo diagnosticiranih s psihotično motnjo in 9 % z motnjo razpoloženja. 18 % domnevnih storilcev, napotenih na forenzično psihiatrično opazovanje, ni bilo spoznanih za kazensko odgovorne zaradi prisotnosti psihiatrične motnje.
Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 37$, $SD = 10,10$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov in multidimenzionalno skaliranje	80 % moških, ki so bili obtoženi umora intimne partnerke, lahko razvrstimo v tri kategorije glede na dve dimenziji: a) nizka kriminaliteta/nizka psihopatologija (15 %), b) zmerno visoka kriminaliteta/visoka psihopatologija (36 %) in c) visoka kriminaliteta/nizka zmerna psihopatologija (49 %).
Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 37$, $SD = 10,10$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov in multidimenzionalno skaliranje	Nizka kriminaliteta pomeni, da ni prisotne zgodovine partnerskega nasilja nad žrtvijo ali nad predhodno partnerko. Nizka psihopatologija dokazuje odsotnost psihopatologije.

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov

Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 37$, $SD = 10,10$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov in multidimenzionalno skaliranje	Visoko psihopatologijo predstavljajo zgodovina depresivnega in samomorilnega vedenja (depresija/samomor), poskus samomora po umoru (umor-samomor), visoka stopnja jeze, ki se kaže v pretiranem uboju (ang. <i>overkill</i>), visoka stopnja odvisnosti in obsedenosti s partnerjem, ki se kaže z zalezovanjem, kazniva dejanja, povezana z odtujenostjo (ang. <i>estrangement</i>) in storilci, ki se na medosebne spore (prepire) odzovejo z jezo in nasiljem. Za ta tip storilcev je značilna tudi uporaba substanc v času umora.
Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 37$, $SD = 10,10$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov in multidimenzionalno skaliranje	Visoko kriminaliteto predstavljajo storilci, ki so bili obsojeni pred 16. letom, imajo več kot 10 obtožb, so brezposelni, so bili v zavodu za mladoletne prestopnike in v zaporu in so bili že prej obsojeni nasilnih dejanj zunaj družine. Nizka do zmerna psihopatologija kaže, da ima ta tip storilcev IPU precej nizke stopnje psihopatologije, za kar je značilna zloraba substanc.
Cheng, P. in Jaffe, P. (2021)	Kanada	Starost: $M = 43,85$, $SD = 14,47$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Sociodemografske značilnosti: Depresivni storilci so signifikantno starejši in verjetneje storijo umor-samomor kot samo umor. Med drugimi sociodemografskimi značilnostmi ni bilo signifikantnih razlik.
Cheng, P. in Jaffe, P. (2021)	Kanada	Starost: $M = 43,85$, $SD = 14,47$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Dejavniki tveganja: Depresivni storilci verjetneje grozijo s samomorom ali ga skušajo storiti, verjetneje so bili v otroštvu zlorabljeni ali priča družinskemu nasilju v primerjavi z nedepresivnimi storilci, verjetneje izkazujejo seksualno ljubosumje, skrajno zmanjšujejo in/ali zanikajo zgodovino napadov na zakonca, izkazujejo obsesivno vedenje, stopnjujejo nasilje in so pred umorom uporabljali zajetje talcev ali prisilno pridržanje.

Cheng, P. in Jaffe, P. (2021)	Kanada	Starost: $M = 43,85$, $SD = 14,47$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Iskanje pomoči: Depresivni storilci so signifikantno več dostopali do nasvetov in programov zdravljenja duševnega zdravja kot nedepresivni storilci.
Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Häkkänen-Nyholm, H. (2012)	Finska	Starost: ni podatka; Spol: 14,17 % žensk, 85,83 % moških	Retrospektivni pregled primerov in uporaba The Hare Psychopathy Checklist-Revised (Hare, 1991, 2003)	Demografske značilnosti: Moški storilci IPU so signifikantno starejši od ne-IPU storilcev. Možnosti za IPU so bile 4,32-krat večje za zaposlene moške storilce kot za zaposlene ženske storilke. Med drugimi demografskimi značilnostmi ni bilo signifikantnih razlik.
Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Häkkänen-Nyholm, H. (2012)	Finska	Starost: ni podatka; Spol: 14,17 % žensk, 85,83 % moških	Retrospektivni pregled primerov in uporaba The Hare Psychopathy Checklist-Revised (Hare, 1991, 2003)	Značilnosti, povezane z IPU: Možnosti za IPU doma so velike za oba spola. Možnost za IPU je povečana za ženske storilke, če je bila žrtev omamljena. Prepri, večinoma povezani s pitjem, so povečali možnosti za IPU za oba spola. Samoobramba poveča možnosti za IPU za ženske storilke, ampak zmanjša možnost za IPU za moške storilce. Maščevanje poveča možnosti za IPU za oba spola.
Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Häkkänen-Nyholm, H. (2012)	Finska	Starost: ni podatka; Spol: 14,17 % žensk, 85,83 % moških	Retrospektivni pregled primerov in uporaba The Hare Psychopathy Checklist-Revised (Hare, 1991, 2003)	Psihosocialna in kriminalna zgodovina: Niti viktimizacija v otroštvu niti v odrasli dobi nista bili povezani z IPU, čeprav je biti priča nasilju v družini zmanjšalo verjetnost za IPU za oba spola. Vpliv kriminalne zgodovine in predhodne nasilne kriminalitete na IPU v tej študiji ni bil signifikanten.
Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Häkkänen-Nyholm, H. (2012)	Finska	Starost: ni podatka; Spol: 14,17 % žensk, 85,83 % moških	Retrospektivni pregled primerov in uporaba The Hare Psychopathy Checklist-Revised (Hare, 1991, 2003)	Značilnosti duševnega zdravja: Psihiatrični stiki pred 18. letom, priča nasilju v družini, diagnoza antisocialne osebnostne motnje in zloraba/odvisnost od drog, lastninski prekrški in bes kot motivacija zmanjšujejo verjetnost za IPU v primerjavi z drugimi vrstami umorov.

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov

Weizmann-Henelius, G., Matti Grönroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Häkkänen-Nyholm, H. (2012)	Finska	Starost: ni podatka; Spol: 14,17 % žensk, 85,83 % moških	Retrospektivni pregled primerov in uporaba The Hare Psychopathy Checklist-Revised (Hare, 1991, 2003)	Psihopatija: Psihopatija zmanjša možnosti za IPU.
Thomas, K. A., Dichter, M. E. in Matejkowski, J. (2011)	ZDA	Starost: ni podatka; Spol: ni podatka	Retrospektivni pregled primerov	V primerjavi s storilci ne-IPU so storilci IPU bolj konformni, kar se kaže kot večja težnja k poroki in zaposlitvi.
Thomas, K. A., Dichter, M. E. in Matejkowski, J. (2011)	ZDA	Starost: ni podatka; Spol: ni podatka	Retrospektivni pregled primerov	V primerjavi s storilci ne-IPU imajo storilci IPU verjetneje duševne bolezni.
Thomas, K. A., Dichter, M. E. in Matejkowski, J. (2011)	ZDA	Starost: ni podatka; Spol: ni podatka	Retrospektivni pregled primerov	V primerjavi s storilci ne-IPU je motivacija storilcev IPU čustvene narave (bes) in ne praktične narave.
Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K. in Medina-Ariza, J. (2007)	Združeno kraljestvo	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Otroštvo in družinsko ozadje: Otroštvo storilcev IPU je bilo razmeroma bolj »konvencionalno« v primerjavi z nasilneži. Nasilneži so pogosteje prihajali iz domov, kjer je imel njihov oče težave z alkoholom in je fizično zlorabljal njih in njihovo mamo. Storilci IPU so verjetneje odraščali v gospodinjskih, kjer je bila njihova mama gospodinja, njihov oče pa je imel kvalificirano ali beloovratniško službo.

Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K. in Medina-Ariza, J. (2007)	Združeno kraljestvo	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Odraslost: Večina moških v obeh skupinah je bila verjetneje nezaposlena, signifikantne razlike pa so se pojavile pri tistih, ki so bili zaposleni – nasilneži so večinoma imeli nekvalificirane službe, storilci IPU pa kvalificirane ali beloovratniške. Nasilneži so imeli pogostejše težave z zlorabo alkohola in so bili pogostejše že predhodno obsojeni zaradi nasilja. Storilci IPU so veliko pogostejše uporabili nasilje nad prejšnjo intimno partnerko.
Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K. in Medina-Ariza, J. (2007)	Združeno kraljestvo	Starost: ni podatka; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Kontekst in okoliščine nasilnega dogodka: Starost storilcev kaznivega dejanja in žrtev v obeh skupinah se v času nasilnih dogodkov ali umora ni bistveno razlikovala. Storilci IPU so bili v primerjavi z nasilneži v času nasilnega dejanja manj verjetneje pijani, konflikt je verjetneje vključeval posesivnost in par je bil verjetneje ločen ali v času razhoda. Smrtonosno nasilje je verjetneje vključevalo spolni napad, davljenje in uporabo orodja ali noža. Kljub stopnji nasilja v samem umoru pa 41 % moških prej ni uporabilo nasilja nad žensko, ki so jo ubili.
Oram, S., Flynn, S. M., Shaw, J., Appleby, L. in Howard, L. M. (2013)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 39,60$, $SD = 0,40$; Spol: 81 % moških, 19 % žensk	Retrospektivni pregled primerov	Duševne bolezni in uporaba storitev duševnega zdravja: 32 % storilcev IPU ima diagnosticirano vseživljenjsko duševno bolezen. 20 % storilcev IPU je imelo simptome duševne bolezni v času zločina. 14 % storilcev IPU je uporabljalo storitve duševnega zdravja v letu pred umorom.

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov

Oram, S., Flynn, S. M., Shaw, J., Appleby, L. in Howard, L. M. (2013)	Združeno kraljestvo	Starost: $M = 39,60$, $SD = 0,40$; Spol: 81 % moških, 19 % žensk	Retrospektivni pregled primerov	Druge značilnosti, povezane z IPU: Storilci IPU, ki so imeli simptome duševne bolezni v času umora, so bili verjetneje starejši, moškega spola in zaposleni. Prav tako so bili manj verjetneje že predhodno obtoženi kaznivih dejanj in so manj verjetneje zlorabljali alkohol ter so manj verjetneje imeli zgodovino samopoškodovanja.
Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D. in Gino, S. (2019)	Italija	Starost: $M = 46,87$, $SD = 17,11$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	V 96 % primerov feticida je storilec intimni partner, s katerim je imela žrtev razmerje.
Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D. in Gino, S. (2019)	Italija	Starost: $M = 46,87$, $SD = 17,11$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	V 30,50 % primerov se je umor zgodil iz strasti (ang. <i>passion killing</i>), v 22 % primerov zaradi družinskih težav, v 7,30 % primerov je bila žrtev ubita po dramatičnem prepiru s storilcem, ki je izgubil nadzor in se odzval s smrtonosnim besom.
Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D. in Gino, S. (2019)	Italija	Starost: $M = 46,87$, $SD = 17,11$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	52,10 % žrtev IPF je bila uporabljena čezmerna sila (ang. <i>overkill</i>).
Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D. in Gino, S. (2019)	Italija	Starost: $M = 46,87$, $SD = 17,11$; Spol: 100 % moških	Retrospektivni pregled primerov	V 59,80 % primerov je problematičen odnos med žrtvijo in storilcem, ki so ga poslabšale zdravstvene in ekonomske težave ter stalna konfliktnost med partnerjema, smrtonosno sprožil IPU.

Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. in Addad, M. (2010)	Izrael	Starost: $M = 41,90$, $SD = 9,10$; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Osebnostni kontekst: Skupna tema, ki je izhajala iz zgodbe udeležencev, je bila njihova egocentrična nagnjenost, zaradi katere niso mogli zaznati perspektive svoje intimne partnerice, občutiti empatije do nje in prepoznati svojega prispevka k poslabšanju odnosa. Druge glavne teme, povezane z njihovim dojemanjem sebe kot nemočnih žrtev, so negativni občutki jeze, sovražnosti, samopomilovanja, odtujenosti in socialne izolacije, kar je okrepilo njihove egocentrične težnje.
Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. in Addad, M. (2010)	Izrael	Starost: $M = 41,90$, $SD = 9,10$; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Medosebni kontekst: Skupne teme, ki so bile ugotovljene med udeleženci, so bili njihovi negotovi vzorci navezanosti (anksiozni in izogibajoči), izbira intimnega partnerja, ki se sklada s problematičnim staršem (nasilje, zanemarjanje, zapustitev), in pomanjkanje medosebnih sposobnosti spoprijemanja, ki jim niso omogočile učinkovitega obvladovanja stresnih situacij, kot so razhod in/ali medosebne razprave. Dodatna glavna tema med udeleženci je bila njihova močna potreba po nadzoru skupaj s pretirano odvisnostjo od intimne partnerke ali odnosa z njo.

Psihološke značilnosti storilcev intimnopartnerskih umorov

Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. in Addad, M. (2010)	Izrael	Starost: $M = 41,90$, $SD = 9,10$; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Okoljsko-družinski kontekst: Glavne teme, ki so bile ugotovljene med udeleženci, so bile povezane z več dejavniki, ki so jih pripeljali do splošnega občutka obupa in izgube, ki se je kasneje spremenil v željo po umoru intimne partnerke kot dejanje maščevanja in besa. Določene izkušnje iz otroštva (zanemarjanje, zloraba, zapustitev ali pomanjkanje meja), problematične osebnostne lastnosti (egocentričnost, impulzivnost, negativni občutki ali nezmožnost obvladovanja stresorjev in frustrirajočih dogodkov) in krize z intimno partnerko (razhod, izdaja ali soočenje) so jih postopoma pripeljale do predstave o splošnem propadu njihovega sveta in da nimajo česa izgubiti.
Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. in Addad, M. (2010)	Izrael	Starost: $M = 41,90$, $SD = 9,10$; Spol: 100 % moških	Poglobljeni intervjuji in retrospektivni pregled primerov	Ta študija je opredelila tri glavne vrste morilcev intimnih partnerk: a) izdani mož, b) zapuščeni obsesivni ljubimec in c) tiran.
Bourget, D. in Gagné, P. (2012)	Kanada	Starost: ni podatka; Spol: 15 % žensk, 85 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Večina ženskih storilk IPU je svojega partnerja ubilo doma z nožem ali pištolo.
Bourget, D. in Gagné, P. (2012)	Kanada	Starost: ni podatka; Spol: 15 % žensk, 85 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Čeprav so imele žrtve ženskih storilk IPU zgodovino nasilnega vedenja, večina žensk, ki so ubile svoje partnerje, ni bila žrtev predhodnega nasilja, saj je 26,20 % žrtev ženskih storilk IPU nad njimi predhodno izvajalo nasilje.

Bourget, D. in Gagné, P. (2012)	Kanada	Starost: ni podatka; Spol: 15 % žensk, 85 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Ta študija je pokazala veliko razširjenost velike depresivne motnje in intoksikacije z alkoholom pri storilcih IPU. Vendar pa je bistveno manj ženskih storilk IPU imelo veliko depresivno motnjo (31,60 % proti 56,70 %) in trikrat več ženskih storilk IPU kot moških storilcev IPU je bilo v času umora pijanih (47,50 % proti 15,60 %).
Bourget, D. in Gagné, P. (2012)	Kanada	Starost: ni podatka; Spol: 15 % žensk, 85 % moških	Retrospektivni pregled primerov	Umor-samomor je prevladujoč pri IPU, vendar je pri ženskih storilkah veliko manj možnosti kot pri moških storilcih, da bi po IPU naredile samomor, prav tako pa ženske storilke nimajo zgodovine samomorilskega vedenja.

6 RAZPRAVA

Namen prispevka je bil sistematično pregledati obstoječo literaturo na temo psiholoških značilnosti storilcev IPU. Izključno psiholoških raziskav namreč po naših podatkih ni, v večini primerov so psihološke lastnosti storilcev IPU le del študij, ki se sicer osredotočajo na bolj socialne, očitne vidike delovanja posameznika (zaposlitev, ekonomski položaj, preteklo nasilje v odnosu itd.). Psihološke vsebine, ki se konsistentno pojavljajo skozi literaturo, so otroštvo storilcev IPU, motiv za umor, čustvovanje, duševno zdravje, zloraba substanc in dinamika razmerja med storilcem in žrtvijo.

Pregledane študije večinoma povzemajo, da zloraba v otroštvu ni povezana z IPU in da je otroštvo storilcev IPU razmeroma konvencionalno. Kaže tudi, da so storilci IPU precej konformni in socialno povezani in v tem pogledu podobni splošni populaciji (Weizmann-Henelius idr., 2012). Kvisto (2015) povzema, da zaključki niso enotni, saj nekateri avtorji navajajo, da je bila v otroštvu zlorabljena približno četrtnina storilcev. Nizki odstotki poročanja o zlorabah v študijah, ki so to raziskovale, so lahko posledica bodisi prenizkega poročanja opazovalcev bodisi pomanjkljivosti pri zapisovanju ocenjevalcev, ki se takrat morda niso pozanimali o travmah v otroštvu (Valabdass idr., 2021). To je lahko tudi pomanjkljivost restrospektivnega pregleda primerov. Elisha in drugi (2010), ki so s storilci IPU izvedli poglobljene intervjuje, so namreč poročali, da nekatere izkušnje iz otroštva (zanemarjanje, zloraba, zapustitev in pomanjkanje meja) nedvomno prispevajo k storitvi IPU, kar se zdi smiselno, saj po Bowlbyju (1969, 1979, citirano v Elisha idr., 2010) zgodnja navezanost na primarne skrbnike v otroštvu vpliva na naravo in kakovost romantičnih odnosov v odrasli dobi. Vprašanje zlorab in travm v zgodnjem obdobju odraščanja je vsekakor pomembno, pri tem pa bi bilo nujno natančneje definirati omenjene pojme in pozornost usmeriti tudi na njihove manj manifestne oblike ter na druge povezane elemente, npr. zaščitne dejavnike.

Enotne so ugotovitve, da je glavni motiv za IPU prekinitev zveze oziroma namen prekinitev zveze, vendar razhoda samega po sebi ni mogoče določiti kot edinega napovedovalca umora, saj sta dve tretjini moških v študiji doživeli vsaj eno obdobje ločenosti od partnerke, pa do umora ni prišlo (Dobash idr., 2000, citirano v Dobash idr., 2007). Zdi se, da tveganje ni povezano s statično naravo razmerja (tj. poročen par; par, ki se je razšel; ločen par), ampak z bolj dinamičnimi elementi, povezanimi s tistimi okoliščinami, ki se nanašajo na posesivnosti in ljubosumje moškega ter njegovo interpretacijo partnerkinih namenov, da resnično konča zvezo in/ali začne novo (Dobash idr., 2007). Zato ne preseneča, da pregledane študije ugotavljajo, da je IPU čustvene in ne praktične narave. Torej ga ne motivira koristoljubje, temveč čustva, predvsem jeza in bes. Kaže, da gre za emocionalno reakcijo zaradi posesivnosti, ljubosumja in močnega občutka lastništva (Dixon idr., 2008; Dobash in Dobash, 2011; Elisha idr., 2010). Edini element, ki delno naslavlja psihološko dinamiko in doživljanje odnosa s strani storilca, je mejna osebnostna motnja (Häggström in Petersson, 2012). Ta se kaže med drugim kot izrazit strah pred zapustitvijo, nestabilnost v odnosih zaradi nihanja med idealizacijo in razvrednotenjem, impulzivnost in hitre ter pogoste motnje razpoloženja (Leichsenring idr., 2011). Morda je prav to področje tisto, ki bi ga veljalo v prihodnosti podrobneje raziskati. Ugotavljanje vpliva duševnih motenj

je sicer pokazalo rezultate širokega razpona: od neprisotnosti do psihiatričnih diagnoz pri dobri polovici storilcev. Vendar pa ugotavljanje osebnostnih motenj (kot je tudi mejna osebnostna motnja) velikokrat v to ni bilo vključeno. Vsekakor je pomembno izpostaviti še problematiko samomora, ki je posebej prisotna pri depresivnih storilcih IPU. Ti pogosteje grozijo s samomorom ali ga skušajo storiti (Cheng in Jaffe, 2021), umor-samomor pa je pri IPU prevladujoč pojav (Bourget in Gagné, 2012). Samopoškodbeno in samomorilno vedenje je sicer tudi eden od kriterijev za mejno osebnostno motnjo (Leichsenring idr., 2011), tako kot tudi zloraba substanc zaradi slabe kontrole impulzov. Prihodnje raziskave na tem področju bi tako lahko razjasnile tudi izsledke, da ima sicer veliko število storilcev IPU težave z zlorabo alkohola, vendar v času umora niso bili pod vplivom psihoaktivnih substanc (Dobash idr., 2007; Oram idr., 2013; Valabdass idr., 2021).

7 ZAKLJUČEK

Pri analizi in povzemanju izsledkov sistematičnega teoretičnega pregleda smo zasledili nekaj pomanjkljivosti, ki bi lahko vplivale na interpretacijo rezultatov. Največja se pojavlja pri identifikaciji psiholoških značilnosti storilcev IPU glede na spol. Ženske storilke IPU so dokaj neraziskana populacija in se IPU po večini obravnava kot moški pojav. Nekatere raziskave IPU preučujejo celo ne glede na spol in tudi o rezultatih poročajo skupno. Tukaj nastane težava, saj storilci in storilke IPU pripadajo različnim skupinam storilcev (Caman idr., 2016) in bi jih morali obravnavati ločeno.

Nekaj težav se poraja tudi na področju raziskovalnih metod, uporabljenih v pregledanih člankih. Večina raziskav je do ugotovitev prišla z retrospektivnim pregledom primerov, ki imajo lahko več pomanjkljivosti. Prvič, raziskovalec je odvisen od razpoložljivosti in natančnosti podatkov, navedenih v primerih. Drugič, ti primeri so predmet pristranskosti pri izbiri, ker jih raziskovalec sam izbere. Tretjič, retrospektivni pregled je nenadzorovan. Velikokrat raziskovalci gledajo na retrospektivne študije kot na »hitre in umazane«, ker so podatki na hitro pridobljeni iz že obstoječih zapisov. Zato se spodbuja uporaba prospektivnih študij, če je to mogoče (Hess, 2004). Prav tema psiholoških značilnosti storilcev IPU morda zahteva bolj poglobljeno analizo ozadja storilcev IPU, ki bi jo kvalitetneje pridobili s poglobljenimi intervjuji.

Pomemben vidik, ki bi ga bilo treba nasloviti v prihodnjih raziskavah, je tudi kulturni kontekst IPU. Med pregledovanjem člankov smo zasledili kar nekaj takšnih, ki so vezani na IPU v specifičnem kulturnem okolju: v Gani, Namibiji, Izraelu in Južni Afriki (npr. Adinkrah, 2007; 2017; Duff idr, 2020; Mathews idr., 2011; 2014). Te raziskave odpirajo poglede na kulture, kjer je zelo poudarjen ideal maskulinnosti, kontrola, dominantnost in nasilje nad ženskami. V prihodnje bi bilo na področju IPU smiselno narediti medkulturne študije.

Pregled literature nas vodi do zaključka, da je otroštvo storilcev IPU večinoma neproblematično in podobno splošni populaciji, da duševne motnje ter predvsem intimnopartnersko nasilje pri storilcih IPU niso tako pogosti, kot se je sprva predvidevalo, ter da je partner posesiven, ljubosumen in nadzira partnerko.

Glede na nekatere raziskave bi bilo na tem področju smiselno podrobneje proučiti klinično sliko depresivnosti in samomorilnosti storilcev, saj so samomorilne misli pomemben dejavnik tveganja za intimnopartnersko nasilje na splošno in za IPU (Belfrage in Rying, 2004). Ob tem je očitno manjkajoč tudi vpogled v osebnostne lastnosti in osebnostne motnje storilcev, zaradi katerih je najbrž odnos z žrtvijo umora tudi tako problematičen.

UPORABLJENI VIRI

- Adams, D. (2007). *Why do they kill?: Men who murder their intimate partners*. Vanderbilt University Press.
- Adinkrah, M. (2007). Women who kill their husbands: mariticides in contemporary Ghana. *Aggressive Behavior*, 33(6), 526–536. <https://doi.org/10.1002/ab.20209>
- Adinkrah, M. (2017). When a wife says »No«: Wife sexual refusal as a factor in husband–wife homicides in Ghana. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(3–4), 1607–1633. <https://doi.org/10.1177/0886260517742913>
- Belfrage, H. in Rying, M. (2004). Characteristics of spousal homicide perpetrators: A study of all cases of spousal homicide in Sweden 1990–1999. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 14(2), 121–133. <https://doi.org/10.1002/cbm.577>
- Bourget, D. in Gagné, P. (2012). Women who kill their mates. *Behavioral Sciences and the Law*, 30(5), 598–614. <https://doi.org/10.1002/bsl.2033>
- Camán, S., Howner, K., Kristiansson, M. in Sturup, J. (2016) Differentiating male and female intimate partner homicide perpetrators: A study of social, criminological and clinical factors. *International Journal of Forensic Mental Health*, 15(1), 26–34. <https://doi.org/10.1080/14999013.2015.1134723>
- Carach, C. in James, M. (1998). Homicide between intimate partners in Australia. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (90), 1–6. <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.455.1753&rep=rep1&type=pdf>
- Cheng, P. in Jaffe, P. (2021). Examining depression among perpetrators of intimate partner homicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(19–20), 9277–9298. <https://doi.org/10.1177/0886260519867151>
- Cunha, O. S. in Gonçalves, R. A. (2019). Predictors of intimate partner homicide in a sample of Portuguese male domestic offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(12), 2573–2598. <https://doi.org/10.1177/0886260516662304>
- Daly, M. in Wilson, M. (1988). *Homicide: Foundations of Human Behavior*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203789872>
- Dixon, L., Hamilton-Giachritsis, C. in Browne, K. (2008). Classifying partner femicide. *Journal of Interpersonal Violence*, 23(1), 74–93. <https://doi.org/10.1177/0886260507307652>
- Dobash, R. E. in Dobash, R. P. (2011). What were they thinking? Men who murder an intimate partner. *Violence Against Women*, 17(1), 111–134. <https://doi.org/10.1177/1077801210391219>
- Dobash, R. E. in Dobash, R. P. (2015). *When men murder women*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199914784.001.0001>
- Dobash, R. E., Dobash, R. P., Cavanagh, K. in Medina-Ariza, J. (2007). Lethal and nonlethal violence against an intimate female partner: Comparing male

- murderers to nonlethal abusers. *Violence Against Women*, 13(4), 329–353. <https://doi.org/10.1177/1077801207299204>
- Duff, S., Nampweya, M. in Tree, J. (2020). Men's accounts of passion killings in the Namibian context. *Journal of Interpersonal Violence*, 35(21–22), 4940–4959. <https://doi.org/10.1177/0886260517718829>
- Elisha, E., Idisis, Y., Timor, U. in Addad, M. (2010). Typology of intimate partner homicide: personal, interpersonal, and environmental characteristics of men who murdered their female intimate partner. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 54(4), 494–516. <https://doi.org/10.1177/0306624X09338379>
- Goussinsky, R. in Yassou-Borochowitz, D. (2012). »I killed her, but I never laid a finger on her« – A phenomenological difference between wife-killing and wife-battering. *Aggression and Violent Behavior*, 17(6), 553–564. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2012.07.009>
- Häggström, E. in Petersson, J. (2012). *Characteristics of intimate partner homicide perpetrators* [Diplomsko delo]. The Swedish National Board of Forensic Medicine in Huddinge and Mid Sweden University.
- Hess, D. R. (2004). Retrospective studies and chart reviews. *Respiratory Care*, 49(10), 1171–1174. <https://rc.rcjournal.com/content/49/10/1171>
- Kvisto, A. (2015). Male perpetrators of intimate partner homicide: A review and proposed typology. *The Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 43(3), 300–312. <http://jaapl.org/content/43/3/300>
- Leichsenring, F., Leibing, E., Kruse, J., New, A. S. in Leweke, F. (2011). Borderline personality disorder. *The Lancet*, 377(9759), 74–84. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(10\)61422-5](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(10)61422-5)
- Mathews, S., Jewkes, R. in Abrahams, N. (2011). »I had a hard life«: Exploring childhood adversity in the shaping of masculinities among men who killed an intimate partner in South Africa. *British Journal of Criminology*, 51(6), 960–977. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr051>
- Mathews, S., Jewkes, R. in Abrahams, N. (2014). »So now I'm the man«: Intimate partner femicide and its interconnections with expressions of masculinities in South Africa. *British Journal of Criminology*, 55(1), 107–124. <https://www.jstor.org/stable/43819262>
- Matias, A., Gonçalves, M., Soeiro, C. in Matos, M. (2020). Intimate partner homicide: A meta-analysis of risk factors. *Aggression and Violent Behavior*, 50, 101358. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.101358>
- Oram, S., Flynn, S. M., Shaw, J., Appleby, L. in Howard, L. M. (2013). Mental illness and domestic homicide: A population-based descriptive study. *Psychiatric Services*, 64(10), 1006–1011. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.201200484>
- Page, M. J., McKenzie, J. E., Bossuyt, P. M., Boutron, I., Hoffmann, T. C., Mulrow, C. D. ... Moher, D. (2021). *The PRISMA 2020 statement: an updated guideline for reporting systematic reviews*. BMJ. <https://doi.org/10.1136/bmj.n71>
- Spencer, C. M. in Stith, S. M. (2020). Risk factors for male perpetration and female victimization of intimate partner homicide: A meta-analysis. *Trauma, Violence and Abuse*, 21(3), 527–540. <https://doi.org/10.1177/1524838018781101>
- Stöckl, H., Devries, K., Rotstein, A., Abrahams, N., Campbell, J., Watts, C. in

- Moreno, C. G. (2013). The global prevalence of intimate partner homicide: A systematic review. *The Lancet*, 382(9895), 859–865. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(13\)61030-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(13)61030-2)
- Thomas, K. A., Dichter, M. E. in Matejkowski, J. (2011). Intimate versus nonintimate partner murder: A comparison of offender and situational characteristics. *Homicide Studies*, 15(3), 291–311. <https://doi.org/10.1177/1088767911417803>
- Valabdass, S. N., Subramaney, U. in Edge, A. (2021). Characteristics of persons accused of intimate partner homicide amongst forensic psychiatric observations. *South African Journal of Psychiatry*, 27, 1675. <https://doi.org/10.4102/sajpsychiatry.v27i0.1675>
- Weizmann-Henelius, G., Matti Gronroos, L., Putkonen, H., Eronen, M., Lindberg, N. in Hakkanen-Nyholm, H. (2012). Gender-specific risk factors for intimate partner homicide: A nationwide register-based study. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(8), 1519–1539. <https://doi.org/10.1177/0886260511425793>
- Zara, G., Freilone, F., Veggi, S., Biondi, E., Ceccarelli, D. in Gino, S. (2019). The medicolegal, psycho-criminological, and epidemiological reality of intimate partner and non-intimate partner femicide in North-West Italy: 5. looking backwards to see forwards. *International Journal of Legal Medicine*, 133, 1295–1307. <https://doi.org/10.1007/s00414-019-02061-w>

O avtoricah:

Ema Šumenjak, diplomirana psihologinja (UN), študentka magistrskega študija psihologije, Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Maribor, Slovenija. E-pošta: ema.sumenj@student.um.si

Dr. Tinkara Pavšič Mrevlje, docentka, Univerza v Mariboru, Fakulteta za varnostne vede, Ljubljana, Slovenija. E-pošta: tinkara.pavsicmrevlje@fvv.uni-mb.si